

Yttersjö

RUNT

Nr 1
Juni 1992

**Midsommarfirande
1970
hos David Bergström**

*på bilden Vännäs
folkdanslag
och Yttersjös
dragspelskung
Gösta Långström*

**Första Midsommarfesten
1964**

*På bilden Henning
och David Bergström*

Till nästa års Yttersjö Runt:

BEHÖVER VI REPORTAGE, BARNTECKNINGAR, IDROTT m m m m

Tag kontakt med David Bergström tel 090/14 71 62

SAXAT UR BOKEN
VÄSTERBOTTEN 1956

GUNNAR FORSSELL:

STUVERI - EN BINÄRING TILL JORDBRUKET

EN TRADITION I »YTTERSJÖOMRÅDET»
I UMEÅ SOCKEN

Ett studium av stuveriverksamheten i Umeå inre hamn klarlägger en del intressanta förhållanden. Märkligt framstår bl. a., att stuveriarbetarna åtminstone under sista halvseket nästan uteslutande rekryterats från byn Yttersjö med omnejd i Umeå landskommun. (Se kartorna sid. 107 o. 115.) Stuveriarbetarna går därför allmänt under benämningen »Yttersjöarna». De flesta av dem är hemmansägare eller hemmansägaresöner, vilket framgår av följande tablå över de fast anställda stuveriarbetarnas »yrkesbeteckningar» år 1955:

	Hemmansäg.	Hemmansäg. söner.	Arbetare ¹⁾	Summa
A-kåren (ordinarie)	9	1	3	13
B- " (extra ordinarie)	5	6	—	11
Summa	14	7	3	24

Före år 1920 fanns bland stuveriarbetarna endast jordbrukare och jordbrukaresöner.

Jordbrukarna får, för att kunna arbeta med stuveri, sköta sin jord på kvällarna eller på fridagar, som bereds dem, då inga båtar finns tillgängliga för lossning. Stuveriarbetet har blivit något av en huvudsysselsättning för »Yttersjöarna».

¹⁾ Sysllar med annat grovarbete än jordbruksarbete.

medan jordbruket allt mer fått vika tillbaka. Var skall man nu finna en förklaring till denna för jordbruket ogynnsamma utveckling? Ett citat ur en av professor John Frödins skrifter¹⁾ ger kanske en ledtråd. Han skriver: »Jordbrukets, vår gamla modernäring, läge är som bekant i våra dagar bekymmersamt. Bristen på nödvändig arbetskraft och flykten till andra näringar har blivit så känbar, att jordbruket i stora delar av vårt land nedsjunkit till rangen av binäring. Det är därför ej förvånande, om man börjar fråga sig, huruvida dess iråcade misär delvis bottnar i tidigare faser i näringens utveckling.»

I det följande vill jag först utreda orsaken till jordbrukets »misär» i »Yttersjöområdet»²⁾, varpå följer en redogörelse för stuveriet i Umeå inre hamn och de delvis speciella förhållanden, som där råder.

Allmän orientering om Yttersjöområdets jordbruk och skogsbruk.

Vid 1900-talets början rekryterades de flesta stuveriarbetarna från byn Yttersjö. Jorden vid Bjensjön består av grusig och sandig morän och även av en del myrmarker³⁾. De, som var bosatta vid sjön, hade föga tillgång på odlingsbar jord och de flesta hade ganska obetydliga åkerarealer. Ett par kor fanns väl i ladugården, men inte på långt när alla bönder ägde häst. Jordbruket kunde inte ge de stora familjerna en draglig inkomst. Vid Kasamark, Holmnäs och Bösta förekommer emellertid jordar med finmo och mjåla³⁾. Här har Yttersjöbönderna genom köp utökat sina ägor, och nu för tiden har många bönder åkerarealer på 5—10 ha och skogsskiften på 20—30 ha, d. v. s. hemman, som tillhör den storleksgrupp, som är mest vanlig i Västerbottens kustland⁴⁾. Men åtskilliga jordbruk med 2—5 ha åker och obetydlig skogsareal finns

¹⁾ Meddelanden från Geografiska institutionen i Uppsala 1945.
²⁾ Yttersjöområdets läge framgår av kartan sid. 107.
³⁾ Granlund: Jordartskarta över Västerbotten.
⁴⁾ Jordbruksräkningen 1944.

fortfarande. Hur har då en del av traktens jordbrukare lyckats utöka sina arealer? Förklaringen ligger däri, att inom området, särskilt i Innerkasamarks by, har åtskilliga andra byar i Umeå landskommun under 1800-talet haft betydande utågor (s. k. »urfjäll»). Dessa byar ligger på upp till ett par mils avstånd från Innerkasamark. När bönderna från dessa avlägsna byar skulle skörda på »urfjällen», bodde de oftast i slätterstugor, om arbetet tog flera dagar i anspråk.

Det mesta av utjordarna har så småningom sålts till traktens bönder¹⁾. Trots denna utökning ger jordbruket dock ej någon vidare avkastning. Jorden är nämligen synnerligen uppstyckad. Bönderna har ofta jord på 4—5 olika ställen och avståndet mellan skiftena är stort. Somliga åkrar har en längd av 250—300 m. medan bredden endast är 10—15 m. Dessa förhållanden påverkar jordbruket ogynnsamt. Det försvarar och fördyrar, maskiner kan ej användas överallt, och det blir svårt med en förnuftig växtodling²⁾.

Skogsägorna inom »Yttersjöområdet» är liksom åkern mycket söndersplittrade, och skogsbeståndet var åtminstone i slutet av 1800-talet mycket dåligt. Hävde-förteckningarna vid laga skiftet avslöjar detta. Om Innerkasamark, som hade laga skifte 1861—63 heter det: »Åkern är frostaktig, ångarna goda, skogen så gott som avbrukad. De som bo i byarna hävda jorden försvarligt. Utbysmännens ägor äro i hög grad vanhävdade.» Liksom i Yttersjö, som lagaskiftades 1896, var en stor del av skogen dessförinnan samfällid. De bönder, som då hade hästar, tog ofta för sig ordentligt av skogen. Det hände t. o. m. att träd fälldes och barkades, varefter stora lass bark kördes till Umeå och såldes till garvning³⁾, medan det inte alltid var så noga med själva träet. De bönder från andra byar, som sålt skogsmark till Yttersjöområdets bönder, har även bidragit till att sänka dennas värde. Innan skiftena

¹⁾ Taxeringslängden.

²⁾ Jordbrukskonsulent Ekström.

³⁾ F. d. stuveriarbetaren E. A. Bergström.

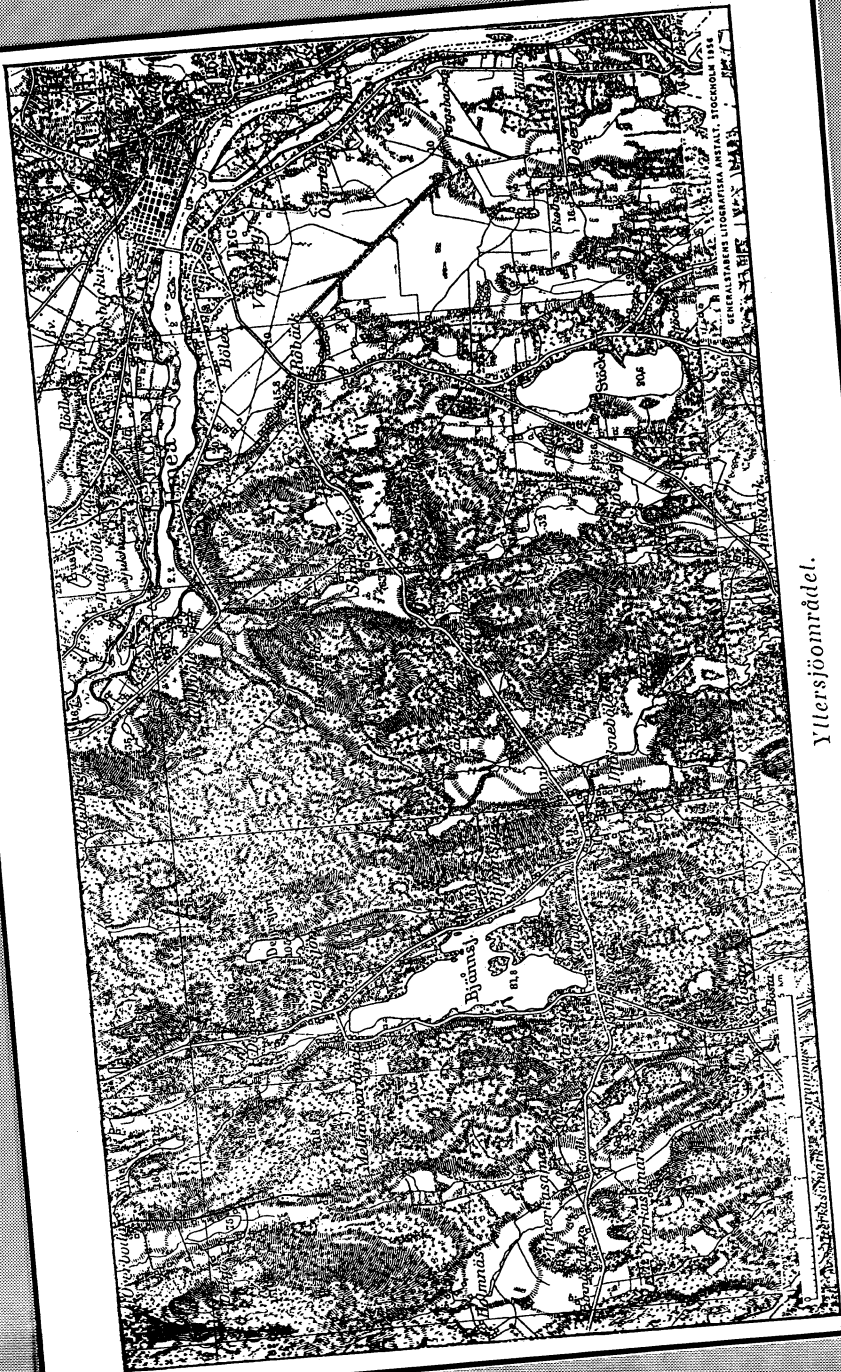
bytte ägare, gjordes ofta alltför kraftiga virkesuttag. Det finns faktiskt en möjlighet, att impulserna till denna skogsskövling kommit från den i detta sammanhang riksbekanta byn Baggböle i Umeå socken. (Kartan sid. 111). Baggböles grannbyar Kåddis och Klabböle hade en del mark inom Yttersjöområdet och baggbölebornas »skogbruk», var nog icke obekant för kåddisborna och klabböleborna, som kanske ville pröva »baggböleriet» på sina utmarker. Skogslagstiftningen har bidragit till att förbättra skogarna, och fastän nu många av skiftena har vacker och utvecklingsbar skog, så har skogen under 1900-talet i många fall knappt givit husbehovsved och inte erbjudit sina ägare några rikligare arbetstillfällen.

Stuveriet såsom binäring.

Vad är det då, som kommit »Yttersjöarna» att söka sig till kajarbetena, trots att dessa pågår under jordbrukets brådaste tid? De dåliga arbetstillfällena i skogen, brukningsdelarnas ursprungligen ringa storlek liksom jordbrukets svårigheter f. ö., som nedbringat lönsamheten, har redan antytt. Det gäller för bönderna att skaffa sig en lönande bisysselsättning. Hur »Yttersjöarna» kommit i beröring med stuveriet torde vara ganska svårt att härleda. Kanske gick det så till att en bondson tog anställning som dräng hos någon köpman. När denne så fick in en båtlast, kanske drängen gav det uppslaget, att arbetskraft fanns att påräkna i hans hemby. För detta talar det förhållandet att en del bybor varit handelsdrängar under 1800-talet¹⁾²⁾, samt även, att stuveriarbetarna vid sekelskiftet, de gånger då det var gott om arbete, ofta härbärgerades i köpmännens drängkammare. Härur kan man kanske utläsa ett samband: handelsdräng-stuveriarbetare. Hur länge »Yttersjöarna» sysslade med stuveriarbete är svårt att säga. De nu levande stuveriarbetarna, som var verksamma i

¹⁾ F. d. stuveriarbetaren Karl Nordström.

²⁾ Under 1800-talet ägde ofta förmögna borgare egna fartyg (och behövde tjänare för lossning av fartygen). Enl. Stecksén, Umeå stads historia sid. 327.

Yttersjöområdet.

början av 1900-talet, hade alla tidigare sina fäder sysselsatta med detta arbete. Om en jämförelse göres mellan lönerna vid stuveriet och andra för bönderna som binäring tänkbara näringsfång framstår stuveriet som genomgående mycket välavlönat.

Jämförelse av timpenning i kronor inom olika yrken, inklusive övertid, naturaförmåner o. d. under vissa år.
Källa: Lönestat. Årsbok. Skogsarbetarlönerna har erhållits genom att dividera daglönerna med 8.

	Skogsarbetare med häst	Huggare	Lastning och Lossning	Byggnads- och anläggningsarbeten	Väg och vatten	Husbyggnad
1930	1,22	0,65	1,92	1,62	1,82	2,09
1935	1,13	0,62	1,97	1,53	1,29	1,67
1940	2,18	1,12	2,15	1,84	1,69	1,91
1945	3,33	1,72	2,90	2,60	2,97	2,67
1952	6,64	3,95	4,87	5,38	5,45	5,27

År 1900 betalades vid stuveriet en timpenning av 25 öre, medan träarbete i Umeåområdet betalades med 15 öre/tim¹). Många år torde dessutom lönesituationen ha varit gynnsammare för »Yttersjöarna» än ovanstående tabell visar, då de ofta själva åtog sig ackordsarbeten som ett kooperativt arbetslag, och även därigenom att det ofta varit svårt att skaffa dugande arbetskraft till Umeåhamnen på grund av den begränsade arbetssäsongen. De ev. arbetslösa, som anmält sig, har ofta inte orkat med det tunga arbetet, varför »Yttersjöarna» kunnat hålla priserna uppe ganska väl²). Kristiden i början på 1930-talet påverkade väl i någon mån löneförhållandena. »Yttersjöarna» höll emellertid kvar sitt grepp om stuveriet, även om det ibland närapå kom till handgripligheter när det gällde att försvara sig mot arbetslösa, som ville göra slut på hegemonin.

Stuveriet ger även bättre möjligheter än många andra näringsfång att vid sidan om sköta jordbruket. Protokollsanteckning finns på, att arbetsgivarna i största utsträckning

¹) F. d. stuveriarbetaren Karl Nordström.
²) Kommissionären Hj. Granberg.

skall ta hänsyn till jordbrukarna under den brådaste skördetiden, genom att permission då lättare kan beviljas, om ersättare anskaffas. Eljest säger avtalet: »Ordinarie och extra ordinarie arbetare skola stå till arbetsgivarens förfogande». Ledighet från annat arbete, t. ex. byggnadsarbete, torde icke kunna erhållas i lika stor utsträckning.

Stuveriets fördelar som binäring kan dock ej överskugga nackdelarna. Vid bråda tider på kajen fordrar arbetsgivarna, att de ordinarie och extraordinarie arbetarna skall ställa sig till förfogande. Jordbruksarbetet får vänta. Höet får många gånger sitta så länge i hässjorna, att kvaliteten blir sämre, kornet får vänta på skördaren, och frosten kanske nyper till. Utbytet från jordbruket minskar. Svårigheterna att bärga skörden var mindre i början på 1900-talet. Då tog bondehustrun tillsammans med barnen hand om skörden, medan maken arbetade på kajen. Inom de flesta av traktens gårdar fanns då 5—10 barn, ibland flera, som vid tidiga år sattes i arbete. Nu finns i samma gårdar en ny generation, barnantalet vanligast 1—3. Med den sjunkande nativiteten har följt en avgjord försämring för traktens jordbruk. Det mesta av arbetet vid slätter och skörd hinner bonden-stuveriarbetaren själv ej med. Han blir tvungen att anlita traktorhjälp i stor utsträckning.

»Underhållsarbetena», t. ex. dikning och gödsling, hinns ej heller med i någon större utsträckning. Åkrarnas beskaffenhet blir allt sämre, och på avsides liggande ställen börjar skogen erövra tillbaka mark, som förfäder med svett och möda röjt. Såsom tidigare antytts har bönderna från avlägsna byar i stor utsträckning sålt sina urfjällsägor till Yttersjöområdets bönder, då de ej kunnat hålla dem i god hävd. Dessa marker har ofta betingat rätt låga priser. De nuvarande ägarna har emellertid inte vid sidan av kajarbetet och annat extra arbete haft möjlighet att sätta dem i stånd, och förfallet har ökat. På vissa, lyckligtvis begränsade ägor, har ibland gräset på flera år inte slagits och där har skapats ett tillhåll för »gräsmasken», troligen en måttfjärilslarv, som på senare

år gjort stor skada på åkrarna. Många jordbrukare, som tämligen väl sköter sin jord, men som har skiften, som gränsar till dessa gamla vallar, har tillfogats stor skada.

Även för skogsbruket har böndernas arbete vid kajen medfört vissa svårigheter. Inom Yttersjöområdet är det mycket svårt att skaffa folk till skogsvårdande uppgifter, enär skogsarbetet ej på långt när kan erbjuda lika stora dagsförtjänster som stuveriet¹).

Antalet husdjur har även sjunkit. Skötseln av dessa har i regel varit hustruns och barnens sak. Men då barnantalet gått ned, och staden blivit alltmer lockande för landsbygdens ungdom, har bondehustrun blivit ställd alltmer ensam med sina sysslor. Mjölkmaskiner har skaffats till en del jordbruk för att underlätta hustruns arbete. Men en ny generation kommer. Den äldre generationens hårt arbetande bondehustru får en efterträdare, som kräver en bättre ställning med mindre »slit och släp». Husdjursantalet kommer allt mer att sjunka. Bland »Yttersjöarna» har tre kreaturslösa jordbruk. I två av dessa fall gör sjukdom, att hustrun ej klarar av ladugårdsarbete. Övrigas antal kor är mellan 2—8. F. ö. håller sig »Yttersjöarna» i regel med en häst, några grisar och några höns. Det relativt höga antalet hemmavarande hemmansägaresöner (7) bland stuveriarbetarna torde innebära en styrka för jordbruket. Stuveriet ger nämligen en inkomst, tillräcklig för att få jordbrukarsönerna att stanna hemma och vänta på att så småningom bli egna jordägare. Deras arbetsinsats i jordbruket är mycket värdefull.

Medelinkomsten från stuveriet för de fast anställda stuveriarbetarna ligger mellan²) 5000 och 6000 kr/år. Detta torde utgöra drygt hälften av deras bruttoinkomster. Under vintern går de jordägande stuveriarbetarna mest hemma vid sin gård och pysslar, ordnar med husbehovsved o. d. Ungefär en månad varje år sysselsätter sig flertalet med arbete i skog.

¹) Länsskogvaktare Ulfhjelm.
²) Umeå stuveri AB.

Vi träffs kl 21.00 på

INGES LOGEProgram
Midsommarafton 1992**MIDSOMMAR-
FIRANDE
LEK! PARKEN**

KL. 9.00 KLÄDER VI MIDSOMMARSTÄNGEN

KL. 11.15 GÅR DEN LÖVADE SKRINDAN FRÅN
FAHLGREN'S TILL LEKPARKEN.

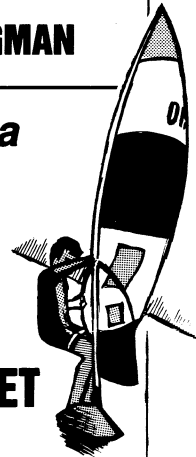
KL. 12.00 RESER VI MIDSOMMARSTÄNGEN.

SEDVANLIGA AKTIVITETER.

LOTTERIER.

FIKA.

KL. 14.00 BRÄNNBOLLS-TURNERING.

VÄLKOMMEN**KL 20.30 GÅR TRAKTORN MED LÖVAD
SKRINDA TILL INGES LOGE.**Yttersjös
byålderman
DAVID BERGSTRÖMSekreterare
IVAN BOSTRÖMKassör
ANN-SOFIE ENGMANFör tillfälliga
besökare**SURFING
BÅTPLATS
vid
MYROMRÅDET**
(Ljunglöfs kurva)**YTTERSJÖ
SIM-
SKOLA**

6/7 - 24/7

**UPPROP 6/7
KI 10.00****BJENSJÖNS FISKEVÅRDSOMRÅDE**

— bygdens äldsta organisation för aktiv fritid.

Fiskerätten i våra sjöar och vattendrag är knutna till ägandet av "i mantal satt jord" inom de skifteslag som ursprungligen haft andelar i vattnet. Redan från början har fiskevattnet alltså haft många ägare. Ytterligare ägodelningar genom seklers lopp har bidragit till att ett fiskevatten så småningom kan ha 100-tals ägare. Bjensjön har ca 135 delägare. Man inser lätt att inget kan utträttas under sådana förhållanden utan någon form av organisation. För att kunna upplåta fiske till andra än delägare, eller över huvud taget vidta några åtgärder som rör fisket, måste nämligen ägarna gemensamt besluta därom.

För Bjensjön bildades därför redan på 50-talet en fiskevårdsförening. Bland initiativtagarna var Charles Grahn, Rudolf Sandström, Gustav Brodin, Elfrid Forsberg, Egon Sandström och Sigvard Johansson. Av dessa är Egon och Sigvard fortfarande engagerade i fiskevårdsområdets nuvarande styrelse.

Fiskevårdsföreningen verkade fram till 1980. Till följd av ändrad lagstiftning bildades då genom s k förrättning och på grundval av Lantmäteriets utredning, Bjensjöns fiskevårdsområde. Den nya organisationsformen har en rättsligt sett starkare ställning och ersätter numera nästan helt de gamla föreningarna. Delägarna utser styrelse som har att på bästa sätt verka för att utveckla Bjensjön som fiskevatten.

Vad har då utträttats?

En av de viktigaste punkterna i den fiskevårdsplan som vi upprättade 1986, var att utverka statsbidrag så att vi kunde kalka Bjensjön och därigenom hindra fortsatt försurning.

Kalkningen kunde äntligen utföras 1991 till en kostnad av 136.000 kr. Vi erhöll statsbidrag på 115.000 kr och har fått välkommet stöd till resten från Yttersjö fritidsför-

ening, Degersjö fritidsklubb och Mellansvartbäcks vattenförening. Vi har också rensat Bjensjöns utlopp som alldeles höll på att slammas igen och anlagt ett antal "risvassar" som blivit utmärkta metställen. Vi har även, dels själva och med egen enkel utrustning engagerat oss i vassröjning, dels upprättat arbetsplaner för den vassröjning som utfördes av Umeå kommun sommaren 1990.

Tro inte allt som står i VK...

En vilseledande artikel i VK för ett par år sedan fick folk att tro att "Bjensjön var svartlistad" på grund av för höga kvicksilverhalter hade uppmätts. Det var mätningar från en helt annan sjö med snarlikt namn, men Bjensjön kom att utpekas. Vi krävde naturligtvis upprättelse men det har vi aldrig fått. Det ger ju liksom inga braskande rubriker om en tidning gjort fel... Låt oss nu en gång för alla fastslå att BJENSJÖN INTE ÄR OCH ALDRIG HAR VARIT SVARTLISTAD. Däremot har vi, precis som många andra sjöar i länet ännu sviterna efter Tjernobyli i form av förhöjda cesiumhalter men läget förbättras enligt de prover vi fortlöpande tar.

Vi har inte krokodiler...

men varje år fångas det gäddor av imponerande storlek, mellan 5-10 kg är inte ovanligt. Vi har också fin abborre och även här finns det rekordfiskar, eller vad sägs om 1.940 g? Den togs för några år sedan och finns avritad hos Harry Granberg. Nåja, lagom är kanske bäst och som matfisk är nog ett något mindre format att föredra. Alla är välkomna att fiska i Bjensjön men

Lös först fiskekort!

Du bidrar även Du till att vi kan fortsätta vårt arbete med vatten- och fiskevård (och så slipper Du råka ut för våra blodtörstiga tillsynsmän.)

Ett årskort som gäller för hela familjen kos-

tar bara 60:-. Det kan kompletteras med ett gästtillägg för 20:- och då får Du även ta med tillfälliga gäster.

Mer information om kortpriser och andra villkor finns i vår folder "Fiskebestämmelser för Bjensjön". Den är under nytryckning och kommer att delas ut i brevlådorna runt sjön inom ett par veckor. Vi planerar också ett särskilt informationsblad där vi redovisar resultaten från de analyser av vatten och fisk som regelbundet sker. Styrelsen kommer också inom kort att besluta om ytterligare åtgärder som kommer att göra fisket i Bjensjön ännu mer intressant!

Välkommen till ett trevligt och givande fiske i Bjensjön!

Bjensjö i juni 1992

BJENSJÖNS FISKEVÅRDSOMRÅDE
Sven Eriksson
Ordf

Båtar: I vissa fall kan kortförsäljare anvisa båt som får lånas mot en mindre avgift.

Naturstig: Prova gärna att gå naturstigen som vi märkt upp! Bilen får lämnas vid pumpstationen i Kvambränna. Därifrån längs bäcken och Bjensjövikens västra sida till rastplatsen vid Järphålet är det 1,8 km.

Kortförsäljning: Blixt-Sport, Kungsgatan 94, ICA-Fyrklövern, Böleäng, Margith Johansson, Djäkneböle 545, Bror Oscarsson, Bjensjö 40, Sven Eriksson, Bjensjö 120, Sigvard Johansson, Degersjö 10, Sven Fahlgren, Yttersjö 575, Egon Sandström, Yttersjö 439, Erik Wänman 244.

Övervakning: Av länspolischefen förordnade tillsynsmän: Bro Oscarsson, Bjensjö, Sven Eriksson, Bjensjö, Maj-Lis Gustafsson, Bjensjö, Bengt Johansson, Degersjö, Gunnar Nilsson, Innersjö, Sven Fahlgren, Yttersjö, Erik Wänman, Yttersjö.

Bjensjön har ett bra bestånd av gädda, abborre och mört. Det finns gädda i kalibern 5-10 kg och även mycket fin abborre. Fortfarande finns en hel del brax som vi försöker utrota.

Under 1991 har Bjensjön kalkats genom

STÖD MOTORSPORTEN!**BLI MEDLEM I
UMEÅ AUTOMOBILKLUBB**

Mc-träning Bussjöbanan
Tisdag och Torsdag 18-21
Lördag och Söndag 12-17

TÄNK PÅ KÖRKORTET!

Jag hoppas att vi får se dig i Bussjö.
(Kör inte på allmän väg.)

Ha en skön sommar!

Umeå Automobilklubb
Ulf Åström (stugägare i Yttersjö)

vår försorg och vi planerar ytterligare insatser för att göra Bjensjön till ett ännu mer attraktivt fiskevatten.

Välkommen till ett trevligt och givande fiske i Bjensjön!

Bjensjö i april

BJENSJÖNS FISKEVÅRDSOMRÅDE
Styrelsen